

УДК 37.014:378 (495)

**Н. О. Постригач**

**Розвиток освітньої політики щодо механізмів забезпечення якості вищої освіти у Греції**

В умовах інтеграції національних освітніх систем до Європейського простору вищої освіти (ЄПВО), розвитку інформаційних технологій, появи нових університетів, що відповідають вимогам сучасного суспільства, перетворення знання на товар і пошуку найбільш оптимальних шляхів його реалізації нагальним стало створення системи забезпечення якості вищої освіти [1]. З огляду на це реформаторський досвід розбудови вищої освіти Греції зумовлений поступовими змінами структури, змісту і форми підготовки, національною специфікою історико-культурних й педагогічних традицій, соціально-економічними чинниками та ціннісними орієнтаціями суспільства, забезпечує необхідний якісний рівень підготовки фахівців у вищих навчальних закладах й викликає чималий інтерес учених та практиків на етапі розбудови системи вищої освіти в Україні.

Питання вищої освіти та забезпечення її якості були предметом пильної уваги таких українських та зарубіжних науковців, як А. Васілопулоса (A. Vasilopoulos), М. Згуровського, Е. Карація (E. Karatzia), В. Кременя, Х. Ламбропулоса (H. Lambropoulos), С. Ніколаєнка, Г. Стамелоса (Stamelos G.), М. Степка та ін. Крім того, у наукових працях вітчизняних авторів також досліджувалися проблеми розвитку системи вищої освіти в Греції в умовах її приєднання до Болонського процесу (Н. О. Постригач); професійна підготовка вчителя початкових класів у сучасній Греції (Ю. М. Короткова); післядипломна підготовка вчителя у Греції (О. В. Проценко) тощо. Однак система забезпечення якості вищої освіти в Греції ще не була предметом спеціального дослідження, а тому основні механізми забезпечення її якості не знайшли відображення у вітчизняній педагогічній науці.

Метою статті є аналіз освітньої політики щодо механізмів забезпечення якості вищої освіти у Греції у ретроспективі.

Грецькі дослідники вважають, що у „еволюційній процедурі” університетського оцінювання, яка була поступово прийнята більшістю європейських країн шляхом створення національних правових процедур оцінювання університетів стосовно забезпечення якості, можна виділити внесок радикального розвитку інформаційно-технологічних систем та змін у європейській політиці з моменту підписання Маастрихтської угоди 1992 року, зокрема її статей 126-127 [15]. Перший субперіод щодо політики забезпечення якості було завершено в 1998 році, який є дуже важливим на європейському рівні з двох причин: 1) опубліковано Рекомендації з європейської співпраці щодо забезпечення якості освіти у ВНЗ - Recommendation on European Cooperation in quality assurance in higher

education [9] і 2) процес, який рік потому був названий „Болонським процесом”, що розпочався в Сорбонні, мав на меті формування Європейського простору вищої освіти - ЄПВО (the European Higher Education Area, EHEA), де забезпечення якості є центральною лінією дій [16].

Освітня політика ЄС має нетривалу історію. З 1958 по 1976 рр. міністри освіти держав-членів зустрічалися неофіційно, як правило, у Раді з нагоди Європейських зустрічей. З 1980-х рр. XX ст. починається повільна активізація заходів ЄС в галузі політики вищої освіти. Основоположними офіційними документами, пов'язаними з гарантією якості на європейському рівні, в цьому субперіоді були такі: 1) *Документ Комісії: „Освіта та Підготовка в Європейському Співтоваристві. Рекомендації для Середньострокової перспективи: 1989-1992”* (Education and Training in the European Community. Guidelines for the Medium Term: 1989-1992), у котрому були проаналізовані сім основних напрямків діяльності [7]; 2) *Доповідь Європейської Комісії в листопаді 1991 року: „Меморандум про Вищу Освіту в Європейському Співтоваристві”* („Memorandum on Higher Education in the European Community”), де було запропоновано вжити заходів щодо підтримки й поліпшення якості вищої освіти у п'яти конкретних галузях [18]; 3) *25 листопада 1991 року на зустрічі Міністрів освіти у Раді* було створено пропозиції, пов'язані з якістю оцінювання вищої освіти: „Зростаюче значення *Європейського виміру* в цілому і, зокрема, запровадження єдиного ринку буде розширювати коло зацікавлених сторін, пов'язаних з якістю вищої освіти в кожній державі-члені. Механізми оцінки якості у сфері вищої освіти на національному рівні можуть бути розглянуті на рівні Співтовариства, з метою зміцнення національних систем оцінювання якості й забезпечення способу поліпшення взаємного визнання дипломів та періодів навчання” [11, с. 2].

Революція у сфері вищої освіти відзначається значним перетворенням західного суспільства наприкінці XX - на початку XXI століття - Суспільства Знань. У 1998 році на рівні ЄС була опублікована „Рекомендація Ради від 24 вересня 1998 року про європейську співпрацю в галузі забезпечення якості вищої освіти”. Цей документ був першим європейським кроком (другим було заснування ENQA) щодо забезпечення якості європейських університетів у європейській освітній політиці. Метою цих заходів було не тільки збереження якості в ЄПВО, але й зростання співпраці на рівні як держав-членів, так і на Європейському наднаціональному рівні [9, с. 57 - 58]. На зустрічі в Лісабоні (2000 р.) була встановлена стратегічна мета ЄС стати „найбільш конкурентоспроможною та динамічною, заснованою на знаннях економікою у світі, здатною до стійкого зростання й соціальної згуртованості”. Таким чином, можна констатувати, що з 2000 року відбувається зрушення в дискурсі ЄС, спрямоване на підвищення якості та ефективності вищої освіти, порівняно з попереднім дискурсом, зосередженим майже виключно на забезпеченні

якості як засобі для зміцнення співпраці між ВНЗ та сприяння порівнянності й визнанню ступенів [12].

Тим не менш, новостворені законодавчі документи засвідчили, що одним з основних напрямків дискурсу забезпечення якості було заохочення мобільності Європейської робочої сили, ЩО спричинило ініціювання дискурсу про „Стандарти та рекомендації щодо забезпечення якості в ЕНЕА" („Standards and Guidelines on Quality Assurance in the ENEA"). Під час Болонського процесу були реалізовані певні ініціативи на рівні ЄС, які тісно пов'язані з питанням якості університету та його оцінки. Результатами цих ініціатив були: 1) Створення Європейського Форуму Менеджменту Якості (the European Forum of Quality Management, EFQM, 1995); 2) створення пропозиції для європейської співпраці в галузі оцінки якості вищої освіти; 3) створення Європейської мережі забезпечення якості (the European Network of Quality Assurance, ENQA). У той же час Європейська асоціація університетів (the European University Association, EUA) заявила, що забезпечення якості є одним з основних обов'язків Університетів і, що оцінювання є способом, який може внести вклад у забезпечення якості досліджень та навчання [12, с. 4].

Події в європейському просторі вищої освіти після 1992 року вплинули на „дебати" про створення системи оцінки вищої освіти Греції. Слід зазначити, що система вищої освіти в Греції складається з двох диференційованих секторів (університетів і технологічного) та трьох циклів навчання відповідно до вимог Болонського процесу, які були уточнені в Празі. Згідно Конституції, університети є державними установами, а створення приватних ВНЗ не допускається. Університети є повністю самоврядними юридичними особами державного права, під керівництвом Міністерства національної освіти і релігійних справ (МНОРС). Функції Технологічних навчальних закладів (The Technological Education Institutions, TEI) за своїм статусом, схожі, але не ті ж самі, що для університетів. Перші зусилля в напрямі оцінки вищої освіти не були тривалими й були здійснені із легалізацією процедури оцінки ВНЗ Національною Радою з Якості (the National Council of Quality, NCQ). Другою спробою була участь грецьких університетів (на добровільній основі) у Європейському пілотному проекті в 1995-96 рр. XX ст. Основною метою цього проекту було знайти шлях для синтезу й зближення систем Франції, Великобританії, Голландії й Данії у напрямку формування єдиної системи оцінювання університету. Факт участі Греції в цьому проекті став вирішальним фактором, який зініціював й вплинув на хід дискусій щодо оцінювання грецьких університетів. Пізніше Міністр Освіти (MoE) заявив, що він буде використовувати досвід участі цих двох університетів у загальноприйнятій моделі оцінки університетів з метою розширення її застосування в інших грецьких університетах на добровільній основі [12, с. 5].

У наступному комюніке міністрів Болонського процесу в Празі 2001 року, де брали участь й представники Греції, міністри освіти „визнали

життєво важливу роль, яку системи забезпечення якості відіграють у забезпеченні високих стандартів якості і в сприянні порівнянності кваліфікацій по всій Європі. Вони підкреслили необхідність тісного європейського співробітництва, взаємної довіри й прийняття національних систем забезпечення якості..." [2, с. 2]. У рамках Акції Міністерство Освіти Греції організувало в березні 2002 року перший семінар на тему „Забезпечення якості й університетського оцінювання в Греції" з метою об'єднання різних ВНЗ та розвитку „діалогу культур" за результатами оцінки університетів. У березні 2003 року Міністерство освіти представило на розгляд Конференції ректорів Проект закону про створення „Національної Ради щодо Забезпечення Якості та Оцінювання Вищої Освіти" (the National Council for Quality Assurance and Assessment of Higher Education, NCQAA) й окреслило її європейський вектор щодо реалізації політики забезпечення якості. Цей закон став результатом аналізу Європейської системи забезпечення якості, доповнений думками міжнародних експертів, які регулюються з урахуванням специфіки грецької освіти [12].

У Берлінському комюніке (2003 р.) зазначалося про підтримку подальшої розробки системи забезпечення якості вищої освіти на інституційному, національному та європейському рівнях. Міністри країн-учасниць Болонського процесу наголошували на необхідності розробки спільної методології та єдиних критеріїв забезпечення якості вищої освіти. Також було підкреслено, що, згідно з принципом університетської автономії, основна відповідальність за забезпечення якості вищої освіти покладається на кожний окремий ВНЗ, що дозволить визначити його статус на національному ринку освітніх послуг [13, с. 1 - 3]. У жовтні 2004 року набула розголосу ще одна Рекомендація щодо забезпечення якості європейської вищої освіти, котра призвела до реалізації п'яти конкретних заходів, які посприяли взаємному визнанню систем забезпечення якості та оцінці зусиль у Європейській вищій освіті: а) усі установи повинні імпортувати або розробляти внутрішні механізми забезпечення якості; б) існуючі національні агенції із забезпечення якості повинні застосовувати конкретні елементи забезпечення якості, про які повідомляється в Рекомендації Ради 1998 року; в) установи забезпечення якості мають співпрацювати з ENQA, для чого сформовано „Європейський Реєстр Агенцій із Забезпечення Якості і Акредитації" (European Register of Quality Assurance and Accreditation Agencies), г) організації повинні мати можливість вибору з Реєстраційною Агенцією, яке виконуватиме свої процедури оцінки; д) ВНЗ повинні приймати й використовувати результати оцінки, здійснені агенціями із забезпечення якості як основу для своїх майбутніх рішень [8, с. 10 - 11].

У Бергені 2005 р. міністри освіти прийняли пропозиції доповіді „Стандарти та Рекомендації щодо Забезпечення Якості в Європейському просторі вищої освіти" - („Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area, ESG") про вжиття необхідних заходів

щодо приведення національних систем забезпечення якості вищої освіти у відповідність до вимог, сформульованих у Берлінському комюніке, а також вирішили дослідити прогрес протягом найближчих двох років в імplementації стандартів й рекомендацій щодо забезпечення якості у межах ЄПВО, запропонованих в доповіді Європейської асоціації із забезпечення якості вищої освіти (European Association for Quality Assurance in Higher Education, ENQA) [3, с. 2].

Далі зусилля нового уряду Греції були зосереджені на прийнятті Закону про Інституції Навчання упродовж життя (3374/2005) та Закону щодо Забезпечення Якості (3374/2005). Останній було представлено на Міністерській нараді з питань освіти в Бергені (2005 р.). У підсумковій формі цей Закон передбачав здійснення процедур внутрішнього й зовнішнього оцінювання для грецьких ВНЗ кожні чотири роки. Внутрішня оцінка повинна здійснюватися членами Об'єднання Вчених (the Academic Unit), в той час як зовнішнє - організовується незалежним освітнім органом влади й реалізується експертами академічного органу влади. Цей же закон встановлює систему Європейських кредитів, які сприятимуть мобільності студентів, а також отриманню „Додатку до диплома" [12].

Таким чином, централізована модель управління вищою освітою в Греції вплинула на всі етапи цього політичного процесу щодо забезпечення якості продукції та її реалізації згідно ініціатив ЄС щодо реалізації Болонської й Лісабонської угоди, що, безумовно, „дозволило" вирішити питання, пов'язані з „узаконенням академічної свободи", розширенням легітимності грецьких університетів та учених як „фахівців, котрі здійснюють контроль над державою через культурно-пізнавальні й нормативні процеси, побудову когнітивних структур, визначають арени, в межах яких вони стверджують юрисдикцію й прагнуть здійснювати контроль" [14, с. 129]. Під час саміту країн-учасниць Болонського процесу в Лондоні (2007 р.) було визначено такі основні досягнення у сфері забезпечення якості вищої освіти: успішне запровадження більшістю країн стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості в межах ЄПВО; удосконалення системи зовнішньої оцінки та підвищення рівня залучення студентів на всіх рівнях порівняно з 2005 роком [17, с. 4].

Відтак уряд Греції намагався скоротити недоліки інтенсивних законодавчих заходів, запроваджених в період між 2005-2007 рр., але не вистачало відповідної підготовки й підтримки, тому загальний прогрес у досягненні цілей Болонського процесу відбувався набагато повільніше. У 2007 році процедури оцінювання ВНЗ координувалися і підтримувалися на національному рівні Агенцією забезпечення якості грецької вищої освіти (the Hellenic Quality Assurance Agency for Higher Education, HQAA), яка приступила до організації внутрішнього й зовнішнього аудиту на факультетах університету на добровільній основі. Кількість залучених департаментів помітно збільшилася протягом 2008 року й близько 10 % усіх факультетів університету в Греції представили свої доповіді про самооцінювання до середини 2009 року [10].

Через рік Міністри освіти у своєму комюніке в Лондоні 2007 р. оголосили про створення моделі Європейського Реєстру Забезпечення Якості Вищої Освіти (the European Quality Assurance Register for Higher Education, EQAR), який має бути добровільним, самофінансованим, незалежним і прозорим [4, с. 4]. Два роки потому на комюніке міністрів у 2009 році було відмічено позитивний прогрес щодо лінії дій стосовно забезпечення якості, зі створенням Європейського Реєстру Забезпечення Якості Вищої Освіти (European Quality Assurance Register for Higher Education, EQAR): „Ми просимо вищі навчальні заклади звернути особливу увагу на поліпшення якості викладання їх навчальних програм на всіх рівнях. Це має бути пріоритетом у подальшій реалізації Європейських Стандартів й Рекомендацій щодо забезпечення якості” [5, с. 2 - 4]. У наступному комюніке міністрів Болонського процесу в Будапешті-Відні міністри обґрунтували свої рішення на основі оцінювання, за участі зацікавлених сторін, вітаючи твердження, щоб „вищі навчальні заклади, співробітники та студенти усе більше ототожнювали себе з цілями Болонського процесу. й запропонували заходи з метою полегшення належного й повного здійснення узгоджених принципів Болонського процесу та напрямків діяльності у ЄПВО, особливо на національному та інституційному рівнях” [6, с. 1; 11].

Таким чином, дослідженням встановлено, що різні адміністрації грецького Міністерства освіти намагалися прийняти й здійснювати механізми оцінювання в галузі вищої освіти, які були тісно пов'язані з відповідними подіями в Європейській освітній політиці. Крім того, різноманітні зусилля щодо набрання чинності інституційного механізму оцінки вищої освіти спричинили інтенсивні реакції на різних етапах суспільного діалогу в кожному законопроекті. Перспективами подальших наукових розвідок у даному напрямі можуть стати вироблення спільних орієнтирів щодо забезпечення якості вітчизняної вищої освіти згідно з європейськими стандартами й рекомендаціями та підтримання процесу взаємного визнання дипломів та періодів навчання.

### **Список використаної літератури**

- 1. Бойченко М.** Інноваційні тенденції у забезпеченні якості вищої освіти : європейський контекст / М. Бойченко // Міждисциплінарність як методологія гуманітарних наук : мова, освіта, культура : м-ли міжн. науково-практ. конф., 26-27 квітня 2012 р. м. Умань. - Умань : 1111 Жовтий О. О., 2012. - Ч. 2. - 213 с. - Режим доступу: [http://www.kennan.kiev.ua/kkp/content/seminars/materials/Uman\\_conf\\_p2.pdf](http://www.kennan.kiev.ua/kkp/content/seminars/materials/Uman_conf_p2.pdf).
- 2. Bologna process (2001).** Towards the European Higher Education Area, Communique of the meeting of European Ministers in charge of Higher Education. Prague 19-5-2001. - P. 2.
- 3. Bologna process (2005).** The European Higher Education Area - Achieving the Goals, Communique of the Conference of Ministers responsible for Higher Education. Bergen 19/20-5-2005; The European Higher Education Area - Achieving the Goals: Communiqué of the

Conference of European Ministers Responsible for Higher Education, Bergen, 19-20 May 2005 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : [http://www.bologna-bergen2005.no/Docs/GG-Main\\_doc/G5G52G\\_Bergen\\_Communique.pdf](http://www.bologna-bergen2005.no/Docs/GG-Main_doc/G5G52G_Bergen_Communique.pdf). **4. Bologna Process (2007)**. Towards the European Higher Education Area: responding to challenges in a globalised world. - London Communiqué, 18 May 2007. - P. 4. **5. Bologna Process (2009)**. The Bologna Process 2009 - The European Higher Education Area in the new decade, Communiqué of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education. - Leuven and Louvain-la-Neuve, 28-29 April 2009. - P. 2 - 4. **6. Bologna Process (2010)**. Budapest-Vienna Declaration on the European Higher Education Area, Communiqué of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education. Budapest and Vienna, 11-12 March 2010. - P. 1. **7. Commission of the European Communities (1989)**. Education and Training in the European Community. Guidelines for the Medium Term: 1989-1992. Communication from the Commission to the Council. COM (89) 236 final, 2 June 1989. - P. 15 - 16. **8. Commission of the European Communities (2004)**. Proposal - Recommendation of the Council and the European Parliament: for further European cooperation in quality assurance in higher education. COM (G4) 642 final, Brussels, 12.10.2004. - P. 10 - 117. **9. Official Journal of European Communities (1998)**. Recommendation of Council of 24th September 1998 on European cooperation in quality assurance in higher education [Електронний ресурс] (98/561/EC), L 276/56, 07.10.1998. - Режим доступу : [http://hepnet.upatras.gr/xfiles/articles/StmKvskl\\_2011\\_Debate.pdf](http://hepnet.upatras.gr/xfiles/articles/StmKvskl_2011_Debate.pdf). **10. HQAA, 2009**. Report on the quality of Greek higher education in 2008 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.adip.gr> [Accessed 13 October 2009]. **11. Kavasakalis A.** 20 Years of Efforts to Establish and Implement a Quality Assurance System in Greek Higher Education [Електронний ресурс] / A. Kavasakalis // Mediterranean Journal of Social Sciences, 2011. - Vol. 2. - No. 3. - Режим доступу : [http://www.mcser.org/images/stories/2\\_journal/mjssso2011september2011/3.%20Gagos.pdf](http://www.mcser.org/images/stories/2_journal/mjssso2011september2011/3.%20Gagos.pdf). **12. Karatzia E. - Stamelos G. - Lambropoulos H.** Higher Education Quality and University Evaluation: European political Discourse and localized Practice: The Case of Greece [Електронний ресурс] : XXII CESE Conference "Changing Knowledge and education: communities, information societies and mobilities", 3-6 Granada 2006 (CD-ROM). - Режим доступу : <http://hepnet.upatras.gr/xfiles/pubs/confs/2006/200618.pdf>. **13. Realising the European Higher Education Area: Communiqué of the Conference of Ministers responsible for Higher Education in Berlin on 19 September 2003** [Electronic resource]. - Режим доступу : [http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/documents/MDC/Berlin\\_Communique1.pdf](http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/documents/MDC/Berlin_Communique1.pdf). **14. Scott R.W.** Institutions and Organisations / R. W. Scott. (2nd revised Edition). - Sage Publications, Thousand Oaks, 2001. - P. 129. **15. Stamelos G.** European Education Policy / G. Stamelos, A. Vasilopoulos. - Athens : Metaixmio (in Greek), 2004. - P. 59 - 64. **16. The European Higher Education Area (EHEA) in a global context: Report on overall developments at the**

European, national and institutional levels [Електронний ресурс]. -

Режим доступу:

[http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/conference/document/2009\\_EHEA\\_in\\_global\\_context.pdf](http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/conference/document/2009_EHEA_in_global_context.pdf). **17. Towards** the European Higher Education Area: responding to challenges in a globalised world : London Communiqué, 18 May 2007 [Electronic resource]. - Режим доступу : [http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/Bologna/documents/mdc/London\\_Communique18May2007.pdf](http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/Bologna/documents/mdc/London_Communique18May2007.pdf). **18. Two** decades of reform in higher education in Europe: 1980 onwards [Електронний ресурс]. - Eurydice: The Information Network on Education in Europe. - Режим доступу : <http://www.csd.uoc.gr/~tziritas/16/009EN.pdf>.

**Постригач Н. О. Розвиток освітньої політики щодо механізмів забезпечення якості вищої освіти у Греції**

Метою роботи є ретроспективне дослідження останніх політичних ініціатив в галузі забезпечення якості грецької вищої освіти з основним фокусом на оцінюванні університету. Крім того, були використані результати різних досліджень у спробі зробити деякі висновки у сфері оцінювання університетів у Греції, які можна розглядати як „локалізовану європейську політику“, яка перебуває на стадії реалізації.

*Ключові слова:* вища освіта, забезпечення якості, освітня політика, університетський сектор.

**Постригач Н. О. Развитие образовательной политики относительно механизмов обеспечения качества высшего образования в Греции**

Целью работы является ретроспективное исследование последних политических инициатив в области обеспечения качества греческого высшего образования с основным фокусом на оценке университета. Кроме того, были использованы результаты различных исследований в попытке сделать некоторые выводы в сфере оценки университетов в Греции, которые можно рассматривать как „локализованную европейскую политику“, которая находится на стадии реализации.

*Ключевые слова:* высшее образование, обеспечение качества, образовательная политика, университетский сектор.

**Postrygach N. O. Development of Education Policy on the Mechanisms of Quality Assurance in Greece**

This paper aims at retrospective investigating the recent policy initiatives in quality assurance of Greek higher education with the major focus being university evaluation. Additionally, the findings from the various investigations are brought together in an effort to draw some conclusions in the field of university valuation in Greece, which can be considered as a 'localized European policy' in the state of implementation.

Key words: higher education, quality assurance, education policy, university sector.